1492 Periodim NIKOLA MINOV

PRIMUL I

ALMANAH MACEDO-ROMÂN

10.548 PENTRU

Stiința, Literatura și Cultura Poporului Macedo-Român.

conținênd :

Calendaristica și tablourile căilor ferate din Imperiul Otoman.

PORTRETELE ȘI BIOGRAFIILE

maĭ multor bărbațĭ de Stat, literațĭ și poețĭ aĭ Imperiuluĭ, ale Miniștrilor din Regatul Românieĭ, și altor mari patrioțĭ Macedo-Românĭ.

ISTORIE, ȘI GEOGRAFIA PITOREASCĂ A ORAȘELOR.

Școala, Biserica, Eforiile Episcopatul și Apostoliĭ Românismuluĭ din Macedonia.

Poesiĭ, Biografiĭ, etc. etc.

Redactat de

Un Comitet Macedo-Român

IN CONSTANȚA.

Prețul 2 leĭ exemplarul

CONSTANȚA

Tipografia „Aurora“ Ilie M. Grigoriu.

1900.

ȘCOALA și BISERICA ROMANEASCA

DIN

OCHRIDA

Timpul care nu cruță nimic în mersul lui neîntrerupt și vecinic, duce cu dînsul și memoria multor fapte strălucite și mărețe și folositoare de reținut; reînoește și amintirea multor bărbați care prin munca lor fără preget, prin devotamentul lor incomparabil, prin generósele lor porniri, aŭ drept la recunoștința urmașilor; pot figura și ca modele de imitat generațiunilor viitóre.

Câți eroĭ nu vor fi servit cu prețul vieței lor neamul armânesc prin vijeliile, care aŭ trecut peste dînsul? Câțĭ nu vor fi meritat să ocupe un loc însemnat în cartea de aur a omeniriĭ, prin bravura și devotamentul lor către neam? Și cu toate acestea amintirea existenței și a faptelor lor abia este rechemată în fantasticile basme pe care buniciĭ le povestesc nepoților, în jurul vetreĭ, în lungile nopțĭ ale iernelor.

Dacă, tu Armâne aĭ fi cunoscut pe strĕmoșiĭ tĕĭ; dacă ți-ar fi rĕmas întipărite în minte isprăvile lor glorioase; dacă destinul ți-ar fi hărăsit pe vre-un Miron Costin, Ion Niculcea, care să înșire luptele supra omenești ce aŭ trebuit să susțină, pentru ca să te ocrotească și să te conserve până astă-dĭ, întreg, prin

secole de restriște, cu greŭ școala străină ar fi cutezat să recomande simpatieĭ tale, bărbațĭ și fapte de care nimic nu te leagă; cu greŭ fiiĭ tĕĭ ar fi pus la dispozițiunea streinilor, talentele, devotamentul și bravura lor, când toate acestea ți le datoreaŭ ție, și numaĭ ție.

Dar dacă până astă-zĭ nu cunoaștem de cât figurile acelora dintre strămoșiĭ noștri, carĭ aŭ făcut fala streinilor, iar pe aceia care s'aŭ ilustrat ca Armânĭ, nu; dacă decĭ pentru noĭ armânimea, nu există din trecut figurĭ către care să se îndrepteze toate simpatiile, cu toată afecțiunea noastră; care să fie legătura între Armâniĭ din cele maĭ depărtate colțurĭ pe unde se aflǎ răspîndițĭ să nu uĭtăm cel puțin pe oameniĭ de bine carĭ aproape sub ochiĭ noștri, aŭ lucrat cu sârguință și pricepere pentru regenerarea noastră națională.

Când amicul meŭ doctor Tașcu Șunda 'mĭ a propus să scriŭ ce-va pentru almanachul din a căruĭ vânzare să se vină într'ajutor la ridicarea bisericeĭ româneștĭ din Crușova, mi s'a părut un subiect nemerit slăvirea micilor sfințĭ cărora datorim școala și biserica românească din orașul Ochrida.

Ochrida este un orășel cu o populațiune de aproape 25,000 de locuitorĭ situat pe linia de demarcațiune între Macedonia și Albania, la nord-vestul Macedonieĭ.

Ca posițiune, ea are una din cele maĭ frumoase din Imperiul Otoman. Construit pe un deal stâncos, înalt ca un munte, are forma unuĭ anfiteatru a căruĭ laturĕ apusână se scaldă în imensul lac, cu ape cristaline care i poartă numele. In cele l'alte părțĭ, Ochrida este împresurată de însemnate ramificațiunĭ de ale Pindu-

luĭ, cu aspecte din cele maĭ variate; aci un masiv cu o vegetațiune luxuriantă; din colo, un altul argilos, îșĭ înalță crescetu-ĭ pleșuv, până la cer; dincolo altul strălucind de albeață, servește drept călăuză marinarilor surprinșĭ de întunerecul nopțeĭ.

Ca populațiune, Ochrida are mulțĭ Bulgarĭ, mulțĭ Musulmanĭ, puținĭ Armânĭ. Imprejurarea că Bulgarĭ ocupă fortăreața, dovedește că este un oraș bulgăresc; peste Bulgarĭ aŭ venit Musulmaniĭ și aŭ ocupat poalele dealuluĭ de jur împrejur, de la lac și până la lac, înconjurând pe Bulgarĭ că într-un cerc și tocmaĭ la urmă s'aŭ stabilit Armâniĭ, venițĭ în cea maĭ mare parte din Vuscopule, Luncă, Beala, Musichee.

Nu de mult, numĕrul Armânilor se ridică la 3000 de suflete, împărțițĭ în două cartiere, unul lângă lac, iar cel l'altă maĭ spre răsărit. Astă-zĭ abia aŭ maĭ rĕmas 800 de suflete, de oare-ce cea maĭ mare parte s'a strămutat în România, unde bărbațiĭ veneaŭ cu miiile spre a-șĭ sgonisi hrana.

In fie-care cartier armânesc exista câte o biserică și câte o școală în care se predă limba grecească.

Era la 1867, Dumitru Gherga un ochridan rătăcit prin Bucureștĭ de câte-va ḑecimĭ de anĭ, împins de dorul de a-șĭ vedea încă o-dată locul natal înainte de iarnă, sosește pe toamnă în Ochrida, și inițiază pe româniĭ Ochridenĭ asupra mijloacelor pe care guvernul român le pune la disposițiunea compatrioților sĕĭ crearea uneĭ școlĭ româneștĭ în Ochrida.

Imprejurarea că o bună parte de Ochridenĭ veneaŭ în România pentru afacerĭ, siguranța pentru dânșĭ că copiiĭ lor în România îșĭ vor găsi resurse pentru trai;

firească intuițiune de avantagiele ce ar putea trage copiĭ lor în comerciul ce vor face în România dacă sunt cunoscĕtorĭ aĭ limbeĭ și scrieriĭ româneștĭ, a făcut ca propunerea să fie primită cu o deosebită grabă cu un adevĕrat entusiasm.

Prin luna luĭ Februarie 1868 se face o întrunire și în unanimitate, locuitoriĭ hotărăsc să redacteze o petițiune către Ministerul de instrucțiune din România, cerênd un profesor român, și însărcinează pe neuitatul Dimitrie Gherga cu demersurile necesare.

In toamna aceluiașĭ an vine știre, că s'a aprobat cererea lor și că profesorul orînduit sosește.

Agiumse dhascullu açelu năulu resună într'o zi în întreaga Ochridă românească. Toată lumea atât pentru-că venea la dânșiĭ un iabăngĭ, un străin, cât și maĭ ales din curiositate, toată lumea, ḑic, s'a dus la D. Iacov Demonie, unde trăsese profesorul românesc Tomara,—așa se numea—ca să-l visiteze și să-l cunoască.

Cultura maĭ mult de cât suficientă a luĭ Tomora, tactul luĭ incomparabil, blândeța și dulceața vorbiĭ luĭ câștigă din primul moment inimile tuturor. In gurile tuturor eraŭ expresiunile «pripsit fecior, 'mvițatu dhascul, mi arisi» (cuviincios băĭat învĕțat profesor, mi-a plăcut.

Entuziasmul locuitorilor atinse culmea când în ziua de Sf. Dumitru,—după ce a asistat la serviciul divin, împreună cu toată lumea,—după cum este obiceĭul—începu să facă visite pe la Dumitru, fără să ocolească casa cea maĭ săracă. Atențiunea aceasta a d-luĭ Tomara a captivat pe locuitorĭ, și a făcut, ca de aci înainte să nu se facă nimic în comună fără avisu-ĭ luminat; el era conducĕtorul, el moderatorul.

Pornirea ochridenilor pentru școala românească, sim-

patia ce toţĭ hrăneaŭ pentru profesorul român, nu putea să placă oamenilor din prejurul Mitropolituluĭ grec Meletios, grec fanatic, adept înfocat al Mareĭ Ideĭ paneleviste. Neputênd să atace conduita de o corectitudine exemplară, a profesoruluĭ român, începură să insinueze printre locuitorĭ, că profesorul român are ca principală misiune *propaganda papistaşe* şi cu cât locuitoriĭ eraŭ maĭ inculţĭ cu atâta insinuarea avea maĭ mare efect, cu cât cine-va pricepea maĭ puţin din serviciul religios, cu atâta poruncea maĭ straşnic copiilor saŭ nepoţilor sĕĭ, de a nu urma cursu. limbeĭ română şi cu toate acestea nu înceta de a stima şi de a iubi pe neîntrecutul profesor!

Ce pricepeaŭ din cuvîntul *papistaş*? nimenĭ n'ar putut spune, şi nu exagerăm, dacă afirmăm, că aicĭ eĭ înşăşĭ nu-şĭ dedeaŭ seama bine de ce însemna aceasta. Idea de papistaş se formula vag în capul lor, ştiaŭ de sigur că are raport cu religiunea; şi ştiind că nu e demn de cine-va să abjure de la credinţa părinţilor spre a trece la islamism, puneaŭ pe aceia-şĭ treaptă şi papistantismul. Aceasta ignoranţă a imenseĭ majorităţĭ a populaţiuniĭ era cu meşteşugire exploatată. Câtă soliditate şi trăinicie era în încrederea ce poporul avea în spusele şi îndemnurile sateliţilor metropolitanĭ se poate vedea din următoarea autentică întâmplare; Nicola Cacea din Béla, care nu ştia greceşte de loc, avea în şcoală un nepot căruia i-a dat poruncă să nu înveţe la dascălul *cel noŭ*. Copilul însă ca şi imensa majoritate de alt-fel a şcolarilor, pe de o parte atraşĭ de noutatea lucruluĭ, iar pe de alta de afabilitatea d-luĭ Tomara, a călcat ordinele de acasă şi-a urmat cursurile româneşti.

Intr'o ḑi, pe când prepara acasă lecţiile. începe următorul dialog între bunic şi nepot :

— Ce înveţi acolo ? ia citeşte puţin să te aud.

Copilul începe să citească bucata ce o avea ca lecţiune de citit.

— Bine, bine, citeştĭ tu; dar eŭ nu ştiŭ, ce îndrugĭ tu acolo. Dar dascălul cel noŭ, ce învaţă pe copiĭ?

Nepotul scoate biblia şi-ĭ citeşte pasagiul despre Sf. Ilie. Pe măsură ce copilul citea, faţa bĕtrînuluĭ se lumina. Şi când a inspră̆vit bucata, bĕtrînul transfigurat ordonă copiluluĭ să înveţe româneşte, fiind-că dînsul înţelese tot ce-ĭ a citit şi că asta este pentru voĭ. *Mi-minciună pravdă acea.* (M'a miniit vita acea).

Prin ast-fel de întêmplărĭ s'a făcut ca şcoala comunală să fie deschisă şcoaleĭ româneştĭ.

Se strânge o solidă prietenie între neuitaţiĭ profesorĭ Tomara şi George Pihion ; şcoala se înparte în două: înainte de amiazĭ se fac cursurĭ de greceşte, Tomara ajută luĭ George Pihion ; după amiazĭ predaŭ cursurĭ de limba română, George Pihion care a învăţat repede româneşte, preda la clasele inferioare, româneşte.

O emulaţiune de nedescris domina printre şcolarĭ, carĭ învăţaŭ cu cea maĭ mare înlesnire, în româneşte, studiele, pe care, până atuncĭ, cu multă greutate, eraŭ siliţĭ să le urmeze, în greceşte.

Ca să infiltre patriotismul în sufletele tinere ale şcolarilor G. Tomara şi în urmă şi succesorul sĕŭ, Filip. Apostolescu, aŭ consacrat Sâmbăta după amiazĭ, cântureĭ şi învăţăriĭ imnurilor şi a poeziilor care puteaŭ să găsească echoŭ în inimile şcolarilor.

Doamne ! ce fior dulce străbătea până în adâncul oaselor, la intonarea patrioticelor strofe ale poeţilor românĭ!

Câtă mândrie nu simţeam la repetarea în cor a strofeĭ :

O, vorbiţĭ, scriiţĭ româneşte
pentru Dumnedeŭ !

Sunt sensaţiunĭ care nu se uită ; rĕmân viĭ până la moarte ; şi adĭ sunt, fericit, fiind-că amintirea mĭ-le evoca, aşa de adâncĭ şi neperitoare urme aŭ băgat în inima mea.

După o funcţionare de douĭ anĭ, neuitatul George Tomara, a plecat în România, de unde nu avea să se maĭ înapoieze !

Când s'a aflat în Ochrida, că Tomara a demisionat, întreaga populaţiune a simţit viĭ şi sincere regrete. Memoria luĭ, se păstrează cu respect nu numaĭ de şcolarĭ luĭ, dar chiar şi de strĕiniĭ, carĭ l'aŭ cunoscut, şi aŭ fost în măsură să-ĭ aprecieze rarele şi preţioasele luĭ calităţĭ. Tomara, cu drept cuvînt este numit părintele cultureĭ armânimeĭ din Ochrida ; şi dacă nu este cel maĭ mare, este de sigur unul dintre ceĭ maĭ marĭ apostolĭ aĭ românismuluĭ din Macedonia.

Un lung şi nesfârşit an, remase şcoala fără profesor român. In vara anuluı 1871 a fost trimes ca profesor d. Filip Apostolescu, Ochridean de origine, care continuă opera începută, aşa de bine şi temeinic de predecesorul sĕŭ. El a înfiinţat pentru prima oară o clasă gimnazială, predând limba latină de care şcoalariĭ eraŭ aşa de avidĭ şi aşa de înamoraţĭ.

După 17 anĭ de profesorat d. Filip Apostolescu, căsătorinduse în Bucureştĭ, fundéză în Ochrida prima şcólă de fete.

Interesul serviciuluĭ reclamând mutarea d. Filip Apostolescu, s'aŭ schimbat în Ochrida mulţĭ profesorĭ în scurt timp, până la numirea d. Demetru Dimonie şi Brindu, carĭ conduc până astă-zĭ cu sârguinţă şcoala română din Ochrida hotărâţĭ de a nu se abate niciĭ de cum de la calea bătută de ilustrul fundator.

Şt. Mihăileanu